

Andrzej F. Dziuba

"La luce di Cristo nel cuore della Chiesa : Giovanni Paolo II e la teologia dei santi : esercizi spirituali con Benedetto XVI", P. François-Marie Lethel, Vaticano 2011 : [recenzja]

Collectanea Theologica 82/3, 207-211

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elizeusza z rodziną s. 417n. była już poruszana na s. 96 i 284, przyp. 429, a także na s. 289-292, przyp. 466n., ale jak ma to zrobić ktoś, kto tylko konsultuje to wartościowe dzieło?

Na koniec warto podnieść pewną wątpliwość natury teologicznej. W zakończeniu swojej książki autor stwierdza, że „Łukasz nie tworzy obrazu Jezusa”, a jego portret postaci Mistrza z Nazaretu „jest w pełni historyczny” (s. 465). Mimo zrozumienia intencji takiej deklaracji, teza o nietworzeniu obrazu Jezusa w trzeciej Ewangelii wydaje się mocno przerysowana. Czyżby autor zapomniał o relacji między Jezusem historycznym a Chrystusem wiary? Tam, gdzie mamy do czynienia z tajemnicą, wypowiedź tu i teraz pozostaje zawsze metaforą. Rzecz w tym, czy owa metafora przybliży nas do tajemnicy, czy też od niej oddala. W przypadku natchnionego obrazu Łukasza z pewnością mamy do czynienia z przybliżaniem tajemnicy Jezusa Chrystusa trzeciemu pokoleniu chrześcijan, ale właśnie dlatego obraz Mistrza z Nazaretu u trzeciego ewangelisty wykracza poza historyczne realia Jezusa ziemskiego.

Krzysztof Mielcarek, Lublin

P. François-Marie LETHEL O.C.D., *La luce di Cristo nel cuore della Chiesa. Giovanni Paolo II e la teologia dei santi. Esercizi spirituali con Benedetto XVI*, Libreria Editrice Vaticana 2011 ss. 294.

Problematyka rekolekcyjna wpisana jest od samych początków w tradycje duchowości chrześcijańskiej. Jej dynamizm jest pozytywnie rozeznawany. Są to przecież wyjątkowo ważne chwile szczególnego namysłu nad własnym życiem i postępowaniem. To nie jest tylko refleksja typowa dla teologii moralnej, zarówno w jej nurcie podstawowym czy fundamentalnym, jak i szczegółowym. Oczywiście, na przestrzeni wieków przybierała ona różne formy, była praktykowana w różnych miejscach, akcentowała różne treści.

Szczególnie zwraca się uwagę na rekolekcje wielkopostne głoszone papieżowi i pracownikom Kurii Rzymskiej. Warto w tym kontekście przypomnieć, że w przeszłości głosili je m.in. kard. K. Wojtyła czy abp J. Ablewicz, biskup tarnowski. Oto ukazały się kolejne rekolekcje wygłoszone 13-19 marca 2011 r. w kaplicy watykańskiej Redemptoris Mater przez o. François-Marie L e t h e l a, z zakonu karmelitów bosych. Jest on profesorem teologii dogmatycznej i duchowości na Papieskim Wydziale Teologicznym „Teresianum” w Rzymie oraz członkiem licznych gremiów teologicznych, także w Watykanie. Jest autorem licznych prac, a w tym kilku książek: *L'Amore di Gesù. La cristologia di santa Teresa*

di Gesu Bambino (Roma 1999), *L'amour de Jesus en Marie* (Geneve 2000), *L'amore di Gesu Crocifisso Redentore dell'uomo*. Gemma Galgani (Roma 2004).

Książkę otwiera dedykacja dla Jana Pawła II i Benedykta XVI (s. 5) oraz wykaz skrótów (s. 7) i list Benedykta XVI do o. François-Marie Lethela (s. 9-10).

Całość treściowa książki podzielona została na 17 rozważań. W celu choćby schematycznego ukazania podjętej tematyki warto wskazać tytuły poszczególnych medytacji. Otwiera jej medytacja pierwsza opatrzona tytułem: *Beatyfikacja Jana Pawła II w świetle Chrystusa Zmartwychwstałego, Światła świata, Światła, które oświeca naszą drogę do świętości* (s. 11-21). Z kolejnym rozważaniu podjęto temat: „*Wielka nauka świętych*” (św. Ludwik Maria de Montfort) w *Niebie jak i na Ziemi: Wiedza święta, wiedza wierna, wiedza miłosna* (od „*Fides et Ratio*” do „*Novo Millennio Ineunte*”) (s. 23-36). „*Totus Tuus*” chrystocentryczne i maryjne Karola Wojtyły, jako linia przewodnia całego jego życia (s. 37-50).

Czwarta medytacja prezentowanych rekolekcji nosi tytuł: *Blask miłości, wiary i nadziei przeżywany przez Jana Pawła II z Matką Najświętszą* (s. 51-67). Następna dotyczy tematyki: *Doktryna św. Ludwika Marii de Montfort, zsyntetyzowana w „Traktacie o prawdziwym nabożeństwie do Matki Najświętszej” i streszczona w „Tajemnicy Maryjnej”* (s. 69-81). *Święta Teresa z Lisieux, Patronka misji, ogłoszona Doktorem Kościoła przez Jana Pawła II „jako ekspertka w wiedzy miłosnej”* („*Novo millennio ineunte*”, nr 42). „*Historia duszy*” i inne „*Pisma*” (s. 83-97).

Chrystocentryzm Teresy: W imię Jezusa i w miłości Jezusa są objęte wszystkie misteria Boga i Człowieka to tematyka kolejnego rozważania (s. 99-114). Natomiast refleksja numer osiem ześrodkowana jest wokół tematu: *Nowe odkrycie nieskończonego miłosierdzia i miłości miłosiernej, źródła nadziei bez ograniczeń*. „*Mała droga wierności i miłości*”, szlak pewien świętości dla wszystkich (s. 115-129). Wreszcie kolejna koncentruje się na temacie: *Cierpienie Teresy przeżywane z Maryją w „kenosi wiary”* („*Redemptoris Mater*”, nr 18) dla zbawienia wszystkich i swoich braci ateistów w świecie współczesnym. *Odkrycie „Serca Kościoła”* (s. 131-145).

Dziesiąta medytacja poświęcona jest zagadnieniu: *Św. Anzelm z Aosta, doktor „scientia fidei” i jako „theologia Crucis”* (s. 147-162). *Św. Tomasz z Akwinu, Doktor „scientia fidei” jako „theologia Lucis”* to problematyka kolejnego rozważania rekolekcyjnego (s. 163-175). Jedną z medytacji poświęcono kwestii: *Św. Katarzyna ze Sieny, Doktor Ciała i Krwi Chrystusa, zaangażowana w reformę swojej „Ukochanej Oblubienicy”, Kościoła* (s. 177-200).

Kolejne rozważanie rekolekcyjne podejmuje temat: *Cierpienie św. Joanna d'Arc w Kościele „Sancta simul et semper purificanda”* („*Lumen Gentium*”, nr 8) (s. 201-216). Następnie: *Chrześcijanin Karol Peguy. Teologia poetycka komu-*

nii świętych oraz nadziei (s. 217-232). Medytacja piętnasta oscyluje wokół zagadnienia: „*Essere Madre*” według *Concepcion Cabrera de Armida, święckiej mistyczki i matki rodziny* (ogłoszona czcigodna przez Jana Pawła II w 1999) (s. 233-250). I ostatnie rozważanie nosi temat: *Młoda laika Chiara Luce Badano* (zmarła w wieku 18 lat w 1990 i beatyfikowana w 2010), *pierwsza beatyfikowana w Dziele Maryi* (Ruch Focolari), *świadek Jezusa Opuszczonego źródła jedności dla wszystkich ludzi* (s. 251-269). Całość zamykają uwagi końcowe: *Św. Józef, „Redemptoris Custos”, Małżonek Maryi i Patron Kościoła* (s. 271-290).

W uwagach zawarto jeszcze *Słowa końcowe Ojca świętego Benedykta XVI* (s. 291-291) oraz zamieszczono *Indeks medytacji* (s. 293-294).

Oto kolejna propozycja rekolekcji, które wpisują się w długi już ciąg ich przepowiadania w Watykanie, tak wobec Ojca Świętego, jak i pracowników Kurii Rzymskiej. W proponowanych myślach przewija się szczególnie bogactwo wielkich postaci z dziejów Kościoła, i to na przestrzeni kilku wieków, aż po czasy współczesne. Jakby na czoło wysuwają się: św. Józef, św. Ludwik Maria de Montfort, św. Teresa z Lisieux, św. Anzelm z Aosta, św. Tomasz z Akwinu, św. Katarzyna ze Sieny, św. Joanna d’Arc, Karol Peguy, Concepcion Cabrera de Armida, bł. Klara Luce Badano i bł. Jan Paweł II.

Rekolekcje te ukazały zróżnicowane drogi powołania i drogi życiowe poszczególnych chrześcijan. Jawi się tutaj jednocześnie jakże zróżnicowane świadectw wiary i świętości. To zaś są szczególnie ważne kategorie wpisane w osobową oraz wspólnotową naturę człowieka. Na pewno dobór tych postaci jest suwerenną decyzją autora, choć ktoś inny mógłby zasugerować inne. Dobrze, że wśród nich przewagę mają niewiasty, wśród których są także obdarzone dostojnym tytułem Doktor Kościoła (s. 9).

Jan Paweł II w całej książce staje jeszcze jako papież i kandydat na ołtarze, choć już data jego beatyfikacji była wówczas znana. Jest pozytywnym znakiem umiejętność włączenia bogatego i bardzo obszernego nauczania Jana Pawła II do całości proponowanych medytacji, np. *Redemptoris Mater, Redemptoris Custos, Novo millennio ineunte*. Można zauważyć także odwołania do innych dokumentów. Zatem, można sądzić, że książka ta wpisala się także twórczo w bezpośrednie przygotowania do beatyfikacji Jan Pawła II, nie tylko wobec bezpośrednich słuchaczy rekolekcji, ale i przyszłych jej czytelników. Zresztą sam Benedykt XVI w specjalnym liście do rekolekcyjonisty z 19 marca 2011 r. wskazał na inspirującą rolę Jana Pawła II (s. 9).

Cennym walorem książki jest bardzo obfite sięganie do tekstów Pisma Świętego. Biblia winna zawsze pozostać podstawowym materiałem do refleksji rekolekcyjnej. W wielu partiach jest to piękna mozaika jakby utkana z umiejętnie dobranych cytatów, które tworzą ważne odwołanie się do bogactwa przekazu

biblijnego. Czyni to także inne teksty bardziej komunikatywnymi i jednocześnie pozwala obcować bezpośrednio ze Bożym słowem. Trzeba także dodać, że przywoływane postaci także obficie czerpały z Biblii.

W prezentowanej książce, co sugeruje już podtytuł, wybrzmiewa teologia świętych. Warto zauważyć, że to nie teologia świętości. Autor pragnie być szczególnie blisko życia omawianych postaci, i to w ich szerokim bogactwie, które obejmuje nie tylko klasyczne *curriculum vitae*. Jednak proponowany tekst, wydany drukiem, jest trudny jako materiał do rekolekcji, a więc narzędzie duchowej refleksji. Są to raczej małe traktaty czy studia teologiczne, często bardzo misternie zredagowane. Wybrzmiewa w nich bardziej charakter profesora i wykładowcy, a mniej charakter rekolekjonisty i przekaziciela treści duchowych. Widać długoletnie doświadczenie akademicki, i to właśnie szczególnie w tym dziale teologii.

W lekturze uderzają wyjątkowo długie cytaty, rodzi się pytanie, czy są faktycznie potrzebne (s. 227-228, 284, 286-287). Liczne zestawienia tekstów w dwóch językach także raczej sugerują, że chodzi o naukowe analizy, co raczej nie jest wskazane w ćwiczeniach duchowych (s. 157-158, 160-162, 169, 171, 174, 151-154). Wydaje się, że raczej mogłyby się one znaleźć jako wyjaśnienia czy propozycje w przypisach. Choćby z tych tylko racji widać specyficzny, a więc naukowy styl tych rekolekcji.

Pytanie budzą typy przypisy, w których autor podaje personalne informacje (s. 38, 177, 246). Wydaje się, że są one zupełnie zbędne, zwłaszcza gdy wychodzą poza informacje o charakterze bibliograficznym. Uwagi te stanowią swoistą autoreklamę i mają charakter wybitnie medialny. Można mieć nadzieję, że nie padały one podczas głoszonych rekolekcji, choć były zapewne znane słuchaczom, gdyż książka ukazała się jeszcze przed ich wygłoszeniem (s. 290).

W przypisach znaleźć można także braki czy nieścisłości (s. 17, 35, 196). Szkoda, że analizując grecką terminologię na określenie miłości, pominięto *eros* (s. 20). Wspaniale ukazał te myśli Ojciec Święty Benedykt XVI w encyklice *Deus caritas est*. Wydaje się, że także w celu pełniejszego odczytania przesłania biblijnej oraz autorów duchowych, mimo że termin ten nie występuje zbyt często i ma określone konotacje, jest to bardzo ważne zwrócenie uwagi na ten istotny element integralnej wizji człowieka i jego odniesień relacyjnych. Bardzo słuszna jest uwaga na temat cytowania tekstów mistycznych, odnośnie do występujących w nich tekstów biblijnych (s. 238).

Cennym uzupełnieniem proponowanych refleksji są dość liczne schematy graficzne (s. 33, 93, 110, 165, 218). Jest to interesująca graficzna propozycja analiz teologicznych. Na gruncie polskim kilka pozycji o tym charakterze ma już ks. Franciszek Drączkowski, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

Jana Pawła II, znany specjalista z zakresu patrologii. Oczywiście, oprócz pewnych ograniczeń i schematyzmów może to być interesująca pomoc w prowadzonych analizach badawczych.

Jak zauważył Benedykt XVI, prezentowane ćwiczenia ukazują wzajemne oddziaływanie i dopełnianie *scientia fidei* i *scientia amoris* (s. 291). To są dwie wielkie kategorie antropologiczne w rozeznawaniu człowieka. Wydaje się, że wybrzmiewa to stosunkowo jasno właśnie w teologii świętych. W nich wyjątkowo twórczo spotykają się te dwie kategorie wiary, jednocześnie stanowią świadectwo, które może być bardzo pomocne na własnych drogach wzrastania w świętości.

Prezentowany zbiór jest ciekawą propozycją refleksji, medytacji i modlitwy w towarzystwie świętych przyjaciół Jana Pawła II (s. 291). Tutaj przywołano tylko niektórych. Prezentowane spotkanie osobowe jest wzbogacającym darem, tak umiejętnie przekazanym przez o. François-Marie Lethela. Jest on wielkim miłośnikiem wiary. Święci jawią się tutaj w swej żywotności, która przekracza ramy czasu oraz miejsca. Świętość nie może mieć ograniczeń, jest bowiem wpisana w cały Kościół, a pewnym sensie i cały świat.

bp Andrzej F. Dziuba, Łowicz

Andrzej DERDZIUK, Adam ZWIERZ, *Spowiedź kobiet*, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej GAUDIUM, Lublin 2011, ss. 194.

Specyficznie kobiece podejście do życia, do spełnianych ról i podejmowanych zadań, ujawnia się także na płaszczyźnie życia duchowego. Ważnym momentem przeżywania wiary, którego dotyczy ta specyfika, jest korzystanie z sakramentu pokuty i pojednania. Tej kwestii poświęcona została książka dwóch kapucynów o. Andrzeja D e r d z i u k a i o. Adama Z w i e r z a pt. *Spowiedź kobiet*. Podkreślają oni, że owocne przeżywanie tego sakramentu przez kobiety musi uwzględnić m.in. ich większą wrażliwość na wartości, dla których zdolne są poświęcić siebie, ale także ich delikatność i podatność na zranienia. Spotkanie ze spowiednikiem – mężczyzną związane jest bowiem z silnym przeżywaniem różnych obaw oraz tego, jak w ogóle zostaną przez niego potraktowane. Autorzy stwierdzają przy tym, że „podkreślenie specyfiki spowiedzi kobiet jest uczciwym przyznaniem, że ciągle musimy się uczyć wzajemnego zrozumienia i szacunku dla odrębności płci” (s. 7). We wstępie wskazują wyraźnie, że adresatami książki są przede wszystkim penitentki, którym autorzy pragną pomóc w nietłętym zadaniu otwierania serca w konfesjonale, by otrzy-